

— učio je muzikologiju te godine 1921. diplomirao i doktorirao, a u doktorskoj tezi obradio je istarsku pučku popijevku (*»Das istrische Volkslied«*).

Godine 1922. postavljen je za eksternog učitelja muzikologije na državnoj akademiji u Zagrebu, ali nažalost do tih predavanja nikada nije došlo. U Ljubljani je na konzervatoriju čitav zimski semestar 1920/21. predavao sedmično po dva sata na temu: »Pregled povijesti hrvatske muzike«. Kao plod tih predavanja dobili smo njegovu knjigu s istim naslovom. 1929. godine držao je u Pragu na akademiji i na radio stanici sedmično po jedno predavanje. U predavanjima je obradio hrvatsku, slovensku i srpsku glazbu.

Širola je zarana, još u srednjoškolskim klupama počeo skladati. Poslije Zajčeva razdoblja Širola budi i oživljava nacionalni način izražavanja što ga je u hrvatskoj glazbi započeo Vatroslav Lisinski — glazbenik ilirskog preporoda. Jakim duhom, pronicavim umom i dubokim proučavanjem uočio je razlike, specifikume folkloru raznih područja naše domovine i stvorio svoj osobni glazbeni stil zasnovan na jako izraženoj folklornoj tvrdoći. Ostavio je velik opus vokalnih, vokalno-instrumentalnih i instrumentalnih skladbi u kojima se očituje veliko i solidno glazbeno znanje i umijeće dr. Širole.

Nažalost, u posljednje vrijeme ovaj naš vrijedni skladatelj kao da je zaboravljen. Njegova se djela rijetko nalaze na koncertnom podiju, a upravo je on još 1920. predlagao »promicati domaću produkciju tako da se ova djela domaćih skladatelja izvedu na društvenim priredbama, pa da se uspjele kompozicije preporuča nakladnicima, da ih nastoje prometnuti na vanjske koncertne podije«.

Institutu je dužnost i čast sjetiti se ovoga zaslužnog velikana hrvatske glazbe te kroz predavanja naših predavača osvijetliti cijenjenim gostima i slušačima našeg Instituta za crkvenu glazbu lik hrvatskog glazbenog publiciste, kritičara, prevodioca, historiografa i skladatelja, koji nas je prebrzo i iznenadno napustio 10. IV. 1956. godine u Zagrebu.

Upoznavanje i sjećanje velikih predaka obogaćuje sadašnjost: »Rod bo samo koji mrtve štuje, na prošlosti budućnost se snuje« (P. P). Dvadeset godina nakon smrti Božidara Širole, danas — neopterećeni njegovom prisutnošću — možemo o njemu dati objektivnan sud i njegova pojedina djela postaviti na »pravo« mjesto.

Kraći glazbeni oblici s područja liturgijske i duhovne glazbe Božidara Širole

Ljubomir Galetić

Iz opsežnog i širokog glazbenog djelovanja B. Širole bit će na ovom komemorativnom skupu obradena i njegova veća i opsežnija djela duhovnog karaktera (mise, oratoriji, kantate itd.). Kako bi, međutim, njegovo svestrano i mnogostruko glazbeno stvaralaštvo, osobito ono liturgijskog i duhovnog obilježja, bilo što zaokružnije i potpunije, moramo se, makar samo letimično i ukratko osvrnuti i na, po opsegu i glazbenom obliku, kraća ostvarenja s tog područja njegovog stvaralaštva. Riječ je, dakle, o brojnim motetima, duhovnim zborovima, himnima, solo-popijevkama, te različitim obradbama crkvenih i folklornih napjeva duhovnog sadržaja.

U svom skladateljskom opusu Širola je, koliko je to do sada poznato iz njegove glazbene ostavštine koja se čuva u Sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu i iz opširnog prikaza njegovih djela što ga je u Sv. Ceciliji 1939. objavio dr. A. Goglia,¹ ostavio na ovom području 10 izrazito liturgijskih zbornih skladbi bilo a cappella ili s pratnjom orgulja, 6 himni za mješoviti, odnosno muški zbor, niz duhovnih skladbi za različite sastave zborova te nekoliko izražajnih solo-pjesama. Ovamo treba uvrstiti i uspjele obradbe duhovnih i folklornih napjeva iz raznih mjesta i krajeva naše domovine, kao i obradbe nekih karakterističnih crkve-

nih i liturgijskih popijevaka uzetih iz naših starih zbornika (Pavlinška pjesmarica i Cithara octochorda), te u narodu živućih pjesama ove vrste, što ih je vješto i znalački ukomponirao u cikluse glazbenih obradbi hrvatskih crkvenih i svjetovnih pučkih običaja i prikazivanja.

Navedeni opus specificirat ću u ovom prikazu u dvije karakteristične skupine: *liturgijska djela* — skladbe namjenjene bogoslužju, te *djela duhovne glazbe* — skladbe za izvanliturgijske čine ili za pojedine duhovno pobudne prigode.

1) Među eminentna *liturgijska djela* spadaju ponajprije 4 moteta pod naslovom »*Cantus missae in honorem S. Joannis Apostoli et Evangelistae*« posvećena dugogodišnjem uredniku Sv. Cecilije i kanoniku Janku Barlèu. Djelo sadrži promjenjive dijelove mise: Introit: *In medio ecclesiae* (tiskan u glazbenom prilogu Sv. Cecilije 1929.), Graduale: *Exiit sermo inter fratres*, Offertorium: *Justus ut palma florebit*, Communio: *Exiit sermo inter fratres*.² Ovamo ulazi i opus: »*Missa in anniversario dedicationis ecclesiae*« u kojem su obrađeni gregorijanski koralni napjevi za mješoviti zbor i orgulje. Radi se također o promjenljivim liturgijskim djelovima iz mise za godišnjicu posvećenja crkve: Introit: *Terribilis est locus*, Graduale: *Locus iste a Deo factus est*, Aleluja: *Adorabo ad tem-*

plum, Offertorium: *Domine Deus*, Communio: *Domus mea*. U ovu vrstu spada i motet: *Ti si Petar* (Prikazna pjesma na svetkovinu Katedre sv. Petra), tiskan u seriji »Pjevajte Gospodinu pjesmu novu« br. 4 (1929) što ju je uređivao i izdavao o. Bernardin Sokol.

Od ovih skladbi svakako posebnu pažnju privlači glazbena vrijednost, originalnost, stilska zaokruženost te praktična liturgijska opravdanost moteta iz »Cantus missae« za mješoviti zbor a cappella. Kontrastna i zanimljiva izmjena polifonih i homofonih dijelova daje ovim skladbama posebnu draž, a u isto vrijeme je, unatoč karakterističnim i osebnim glazbenim postupcima i sredstvima, sačuvano stilsko jedinstvo i sakralni ugođaj. I u ovim skladbama osjeća se stanovit utjecaj gregorijanske i narodnog melosa.

Treba također uočiti i priznati delikatni i vrlo uspješni pristup i rješenje u obradbama gregorijanskih koralnih napjeva iz »Missa in Anniversario dedicationis Ecclesiae«, gdje je npr. u Introitu: *Terribilis est locus* savršeno sačuvan modalitet (2. modus), a u isto vrijeme izbjegnuta monotonija i pežantnost. To je također ostvareno i u ostalim dijelovima ovog opusa.

Vrlo je osebujna i impresivna skladba za mješoviti zbor »*Ti si Petar*«, razrađena u obliku moteta. U prvom dijelu, što ga izvodi samo muški zbor, primijenjena su snažna i za ono doba gotovo smionu harmonijska sredstva koja u ovom homofonom dijelu izražavaju svečanost i čvrstoću. Drugi (polifoni) dio izrađen je na način imitacije za četveroglasni mješoviti zbor, dok u trećem dijelu skladba poprima širinu i pompoznost na taj način što se zbor dijeli u 6 glasova (3 ženska i 3 muška). U snažnoj završnoj kadenci su ostvareni karakteristični harmonijski elementi iz prvog dijela.

2) U skupinu *duhovne glazbe* ulaze najprije skladbe himničkog karaktera: »*Himna bl. Hosani*« za mješoviti zbor (tekst: dr. V. Deželić st.), objavljen u prilogu sv. Cecilije 1930 (br. 5). »*Čovječjeg spasa Sijaču*« (latinski himan: *Salutis humane Sator*), motet za Spasovo za muški zbor, što ga je autor posvetio sjemenišnom pjevačkom društvu »*Vijenac*« u Zagrebu prigodom proslave njegove 90. obljetnice 1929.³ Ovamo spada i himna za mješoviti zbor »*Majci Božjoj od kamenitih vrata*« izdana u spomenici »*Misterij Majke Božje u Kamenim vratima 1731—1931*« (1931).⁴ U ovu skupinu treba svrstati i tri zapažena himna na tekst: »*Divnoj dakle tajni ovoj*«. Prvi je napisan za 4-gl. mješoviti zbor a cappella, drugi za 4-gl. muški zbor također a cappella, a treći za dva jednaka glasa uz pratnju orgulja, u kojem se osjeća prisutnost folklornih elemenata. Sva tri su tiskana u već spomenutoj zbirci »Pjevajte Gospodinu...« br. 1. (»Slava Euharistijskom Isusu«).⁵

U ciklusima ove zbirke objavljeno je još nekoliko značajnih i specifičnih duhovnih skladbi B. Širole. Tako u zbirci »Slava Djevici Mariji« (br. 2) nalazimo skladbu »*Kad, o slatka Majko moja*«. U zbirci skladbi u čast pape i biskupa (br. 5) uvrštene su: »*Velikom svom svećeniku*« (4-mješoviti zbor) te »*Čitavog svijeta golemog vođu*« (jedna varijanta za 4-mješoviti zbor obrađena u formi moteta, a druga u homofonom koralnom slogu). Ove skladbe, za koje je tekst napisao dr. V. Deželić st., također su himničkog ugođaja. Lirskog, prozračnog karaktera kompozicija »*Gdje da tražim*« za 3-gl.

ženski zbor i orgulje na stihove Danice Širole tiskana je u ovoj zbirci u br. 6 (»Slava Euharistijskom Isusu«). Od izražajnih solo pjesama, objavljenih u navedenom nizu, moramo posebno istaknuti njegovu skladbu »*Bože moj*« za tenor i orgulje, koja je tiskana u ciklusu br. 7 (»Crkvene skladbe za jedan glas uz pratnju orgulja«) Tekst je uzet iz ps. 21.⁶ Impresivna je i »*Ave Maria*« (Zdravo Marijo) za alt i orgulje objavljena u ciklusu br. 13 (»Niz Ave Maria«). Prvi dio skladbe je izrazito meditativnog karaktera popraćena lijepom i zanimljivom figurativnom orguljskom pratnjom, dok je drugi dio nešto dramatičnijeg izražaja sa smionim modulativnim postupcima, a orguljska pratnja to potkrepljuje bogatim harmonijskim sredstvima. U ciklusu br. 14 nalaze se dvije misne pjesme za mješoviti zbor: »*Pred božanstvom tvojim*« i »*Svemožni Bože*«.

Na ove skladbe kritički se osvrnuo i poznati slovenski skladatelj Franc Kimovec. Iznoseći osnovne karakteristike i bogatstvo Širolinog glazbenog izričaja, posebno je istaknuo: »Nad sve ljubko zveni n. pr. »*Divnoj dakle*...«.⁷

Među djela duhovnog obilježja mogli bismo uvrstiti i 13 koncertnih stavaka iz »*Missa poetica*« na stihove sarajevskog nadbiskupa dr. I. Šarića. Međutim, djelo je opširnije tretirano u referatu prof. M. Leščana: »B. Širola kao skladatelj misa«.

U okvir ove skupine ulaze i ovi duhovni zborovi i popijevke iz zbirke »*Plač Gospin*« u kojoj se nalazi: a) Obradba pučke duhovne popijevke iz Fojnice, b) obradba pučkog napjeva iz Kreševa, c) obradba pučkog napjeva iz Splita, d) vlastita Širolina kompozicija: »*Gorko plače Gospa draga*«. Sve su obradbe za mješoviti zbor, a izdane 1934. kod Hrvatskog književnog društva sv. Jeronima. Ovamo spadaju i zapažena Širolina ostvarenja obradbi hrvatskih crkvenih i svjetovnih običaja. Te je običaje obradio dr. V. Deželić ml., a Širola ih je odjenio u adekvatno glazbeno ruho. U njima su, između ostaloga, vješto, originalno i znalački ukomponirane i neke naše crkvene popijevke iz starijih zbornika, kao i neke religiozne i svjetovne pjesme iz narodne tradicije. Obradbe su upriličene za izvođenje na pučkoj pozornici, đlačkim i seoskim sijelima, kao i na radio-stanicama.⁸

Predaleko bi nas u ovom izlaganju odvelo nastojanje da se opširno i kritički zaustavimo na ovdje navedenim djelima. Stoga ćemo se kratko i općenito osvrnuti samo na osnovne značajke Širolinog stila, glazbenog izričaja i estetike.

U homofonim stavcima njegovih djela osjeća se snažna i originalna osebnost i za ono doba, mogli bismo reći, svojevrsna smionost u upotrebi harmonijskih elemenata i sklopova. Opravdanost čestih paralelizama (npr. paralelne oktave između soprana i basa) jest u tome što je na takav način želio posebno istaknuti i podvući osnovnu glazbenu misao ili temu. U njegovim harmonijskim postupcima također se nazire stanovita politonalnost (istovremena prisutnost harmonijskih elemenata paralelnih dur- i mol-tonaliteteta). Upravo se tu očituje njegov originalni glazbeni jezik, osobito u djelima duhovnog sadržaja, u kojima je na taj način posebno izražena arhaičnost i sakralnost. Polifoni stavci su mu ponegdje nešto efektno slabije formirani, no, i u njima se vidi majstorska ruka koja vlada svim oblicima, vrstama i načinima polifonog sloga.

Tako je ovo samo kratak i sumirani prikaz Širolinog glazbenog stvaralaštva iz područja liturgijske i duhovne glazbe, nadamo se da smo ipak mogli uvidjeti njegov značajan i velik doprinos ne samo na polju crkvene, liturgijske i duhovne glazbe, već i njegov svestrani doprinos našoj glazbenoj kulturi.

Zusammenfassung

Von dem umfangreichen und weitläufigen musikalischen Schaffen des kroatischen Komponisten und Musikologen Dr. B. Širola ist in diesem Referat eine allgemeine Übersicht und Rückschau auf seine, dem Umfange nach und der musikalischen Form nach eine kürzere kompositorische Verwirklichung aus dem Gebiete der liturgischen und geistlichen Musik berichtet worden.

1. Unter die besonderen liturgischen Werke wurden die Kompositionen für den Gottesdienst in Betracht gezogen. Auf diesem Gebiete hatte Širola wie bislang bekannt ist, eine grössere Anzahl ausgeprägter liturgischer Chorkompositionen hinterlassen, sei es a cappella oder mit Orgelbegleitung: 4 Motetten aus dem *Cantus missae in hon. S. Joannis Apostoli et Evangelistae* (4-st. gem. Chor a cappella), Bearbeitung der Gregorianischen Gesänge für 4 st. gem. Chor. und Orgel aus: *Missa in anniversario dedicationis ecclesiae* und der ausdrucksvolle Motett: *Tu es Petrus* (für 4—6 st. gem. Chor a cappella).

2. In die Reihe der geistliche Musik sind die Werke für ausserliturgische Handlungen und verschiedene geistliche Erweckung umfasst. Hierher gehören Hymnen, einige gelungene Solo-gesänge, geistliche Folklor-weisen aus verschiedenen Gebieten unserer Heimat, sowie auch die Bearbeitungen einiger charakteristischen Kirchenlieder, aus unseren älteren Liederbüchern (das pavlinische Liederbuch, Cithara octo-

chorda) entnommen. In die Reihe der musikalischen Bearbeitungen kroatischer Kirchenlieder und volkstümlicher Sitten und Darstellungen hatte er auch die im Volke lebenden Lieder dieser Gattung künstlerisch einkomponiert.

Zum Schluss sind in diesem Vortrag in kurzer Form die wesentlichen Charakteristiken des Stiles, musikalischen Ausdrucks und der Esthetik enthalten.

Aus dem allen geht der grosse und aussergewöhnliche Beitrag B. Širolas hervor, nicht nur auf dem Gebiete der kirchlichen, liturgischen Musik, sondern auch sein allgemeiner Beitrag unserer kroatischen Musikkultur.

BILJEŠKE

¹ Dr. A. Goglia: *Dr. Božidar Širola. O pedesetoj godišnjici njegova rođenja*, Sv. Cecilija, 1939., str. 84—92 i 113—129

² U nav. djelu str. 117 dr. A. Goglia navodi kao 4. motet za Post communio: »*Refecti cibo*«, što ga u glazbenoj ostavštini B. Širole u Sveučilišnoj knjižnici nisam pronašao.

³ Skladbu nažalost nisam mogao pronaći ni u Širolinij ostavštini u Sveučilišnoj knjižnici ni u glazbenom arhivu »Vijenac« u Zagrebu.

⁴ Usp. A. Canjuga, *Misterij Majke Božje od Kame-nih vrata*, Sv. Cecilija, 1931., str. 66.

⁵ Dr. A. Goglia, nav. dj. str. 118., spominje samo »*Divnoj dakle*« za muški zbor.

⁶ U Sveučilišnoj knjižnici našao sam ovu skladbu za bariton i orgulje.

⁷ *Crkveni glazbenik*, 1930., br. 1 i 2, str. 28.

⁸ Potpunji popis obradbi hrvatskih crkvenih i svjetovnih običaja donosi dr. A. Goglia u nav. djelu na str. 122—134. Na originalnoj zbirci ovih obradbi stoji bilješka da su bile izvođene na Radio-stanici Zagreb u godinama 1935. — 1938.

Božidar Širola kao skladatelj misa

Mato Leščan

Iz ostavštine Božidara Širole u Sveučilišnoj biblioteci pronašao sam šest autorovih misa. Tragaajući po popisu A. Goglie (Sv. Cecilija, XXXIII, sv. 6, 1939, 117) neke od navedenih misa nisam pronašao, međutim naišao sam na neke druge, koje nisu popisane u Goglijinu članku. Tako npr. *Svečana hrvatska misa* (1910) i dr. Navodeći kronološkim redom mise, koje sam pronašao, one bi slijedile ovako:

1. *Svečana hrvatska misa za mješoviti zbor i tenor solo* (Zagreb, 1910);
2. *Missa Poetica* (1926);
3. *Staroslavenski requiem* (1929);
4. *Svečana Misa (Missa solemnis) za posvetu crkve Presvetog Srca Isusova u Nadb. dječaćkom sjemeništu za dva dječaćka glasa i orgulje* (Zagreb, 1931);
5. *Misa u F-duru*; pučki napjevi čakavskih Hrvata (Zagreb, 1932 op. G a 6);

6. *Grgur Ninski za muški zbor, op. I 61 / Dije-
lovi mise:*

Naš biskup moli: Gospodi pomiluj,
naš biskup moli: Slava tebi Gospodi,
naš biskup moli: Blagosloven gredi.

Ne zna se godina nastanka ovog opusa, ali po zrelosti fakture spada u kasnije razdoblje stvaralačkog rada B. Širole. Ovamo još spadaju:

1. *Missa in anniversario dedicationis Ecclesiae, op. G a 8*; koralni napjevi obrađeni za mješoviti zbor (to su skladani promjenljivi dijelovi na gregorijanske teme iz Graduala).

Dijelovi mise su:

- a) Introitus: *Terribilis est locus iste*,
- b) Graduale: *Locus iste a Deo factus est*,
- c) Alleluia: *Adorabo ad templum*,
- d) Offertorium: *Domine Deus*,
- e) Communio: *Domus mea*.